

Tot mijn grote verwondering

Riet Jeurissen & Stijn Moechars

"Alles is wonder voor wie het kan zien, voor wie de kunst verstaat van het beschouwen, d.w.z. van een schouwen dat de blik sereen laat rusten." (Prof. L. Vander Kerken)

Van meet af aan tracht je als docente verbonden aan een opleidingsinstituut de verwondering - basis van menig inzicht - bij je aspirant-onderwijsgeevenden te activeren. Kun je deze verwondering tot reflectie brengen, kun je dit onderzoeken verder procesmatig laten uitmonden in een didactische vertaling, dan heb je een stap gezet in de richting van reflectieve teaching.

Tot mijn grote verwondering is de sprekende titel van het eindwerk van een van mijn laatstejaarsstudenten (juni 1993), Stijn Moechars. Vanuit de verwondering van de veelzijdige invulling van het begrip *taalbeschouwing* ondernam hij een zoektocht naar een mogelijke gebiedsafbakening en naar educatieve ontwerpvormen voor de basisschool. Het resultaat hiervan is een inspirerende bundel waarvan ik u door middel van een inleidende beschrijving (met citaten uit het eindwerk) medelezer wil maken, weliswaar fragmentarisch.

"Bij het begin van mijn zoektocht leek het begrip taalbeschouwing vrij goed invulbaar. Naarmate ik me meer verdiepte in het onderwerp, leek die zekerheid heel wat minder tastbaar te zijn dan verwacht."

Vanuit zijn associatieve verwondering t.o.v. van taal, vanuit uitspraken opgetekend uit een kindermund, vanuit zijn bewondering voor de veelzeggende taaleenvoud van Toon Hermans, leidt hij ons van de theorie naar de praktijk.

Taal is

*Taal is Adembenemend
Taal is Bewegen
Taal is Communicatie
Taal is Dynamisch
Taal is Er
Taal is Finesse
Taal is Gebonden
Taal is Handig
Taal is Interpreteren
Taal is Jongleren
Taal is Kleurig
Taal is Leven
Taal is Manipuleren
Taal is Nadenken
Taal is Ontleden
Taal is Puzzelen
Taal is Queste
Taal is Redeneren
Taal is Structuur
Taal is Theatraal
Taal is Uitvinden
Taal is Verwondering
Taal is Woordspel
Taal is Xerox
Taal is Ypsilon
Taal is Zoeken*

Uit een kindermond

Lynn (5 jaar):

Nu weet ik wat een priester is. Daar moet je een 'pries' in steken. [pries = dialect voor stekker]

Joris (5 jaar): Papa, wat doet jij daar?

Papa: Ik ben aan het boren, jongen.

Joris: ... Ik ben ook geboren, hé papa?

Mama: Je bent nogal zwart, Veerle.

Heb je in de mijn gewerkt?

Veerle (6 jaar): Ik heb niet in de uw gewerkt.

Het

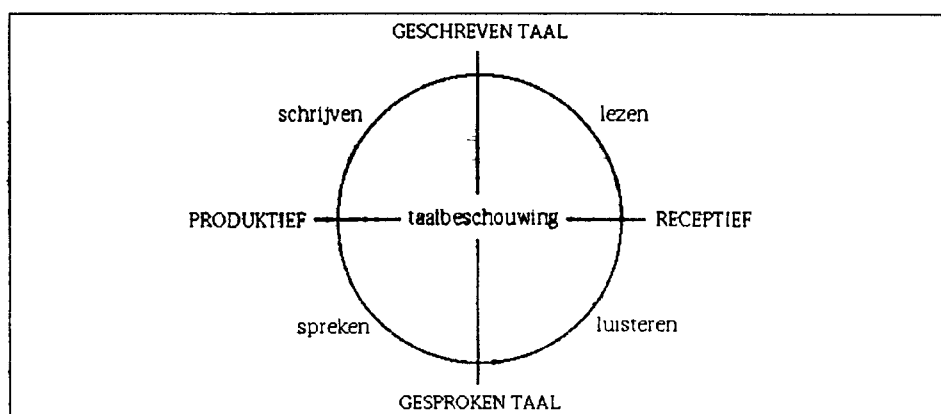
*Jij bent mijn adem en mijn alles,
jij bent mijn denken en mijn taal.
Zonder jou kan ik niet leven,
nee, jij bent 'het' helemaal.*

Toon Hermans

Bij taalbeschouwingsonderwijs concludeert hij, gaat 'het' erom de spontane ingesteldheid van een kind om over taal te reflecteren om te buigen tot een bewust "nadenken en praten over betekenis - gebruiks- en vormaspecten van taal" (Nijmeegse Werkgroep Taaldidactiek 1992). Dit alles zou dan moeten resulteren in een vergrote taalvaardigheid.

"Taalbeschouwing mag je niet zien als een produkt van een lesuur, maar als een proces waarbij je kinderen een verwonderende, onderzoekende houding bijbrengt die resulteert in een dieper inzicht in taalgebruik, in zichzelf als taalgebruiker en in de taalstructuur."

Het verschil tussen taalbeschouwing van alledag en taalbeschouwingsonderwijs ligt hierin dat het op school een bewuste, gestructureerde en doelgerichte activiteit is, waarbij zich stilaan een reflectieve houding t.o.v. taal en taalgebruik ontwikkelt. Vanuit de verwondering over taalgedrag/-gebruik, taalstructuur/-systematiek, taalgebruikers (jezelf en anderen), plaatst men zich bewust op metaniveau. Onderwijsgevende en kinderen verwoorden hun reflecties, praten met taal over taal en krijgen zodoende meer inzichten in verschillende 'talige verschijnselen'. Stijn ziet taalbeschouwing als centrum:

*"Taalbeschouwing heeft didactisch voor mij zeer veel waarde gekregen als **middel** binnen de taalvaardigheden luisteren, spreken, lezen en schrijven, en als **doel**."*

LUISTEREN	SPREKEN	LEZEN	SCHRIJVEN	TAAL-BESCHOUWING
Taalbeschouwing ↗	Taalbeschouwing ↗	Taalbeschouwing ↗	Taalbeschouwing ↗	

"De opsomming van onderwerpen in voorgestelde curricula leverde heel wat suggesties op i.v.m. nieuwe uitgangspunten, aantrekkelijkheid en verteerbaarheid van oefenstof. De appetijt was er maar de instructies om echt didactisch te ontwerpen ontbraken vaak."

Binnen het lectuuraanbod over taalbeschouwing heeft hij veel theoretische uitweidingen gevonden, maar weinig curricula. Alleen Lentz & Van Tuijl (1989) geven een meer concrete aanzet tot het uitstippelen van een leerlijn.

Al is het zo dat:

- taalbeschouwingsonderwijs zich richt op de structuur-, betekenis-, en functieaspecten van taal;
- taalbeschouwing ook voorkomt in spontane, toevallige taalgebruikssituaties;
- de graad van taalbeschouwing bepaald wordt door de taalontwikkelingslijnen van het kind;

toch is er degelijk nood aan een soepel en op niveau aangepast curriculum met aanduiding van haalbaar te ontginnen terreinen.

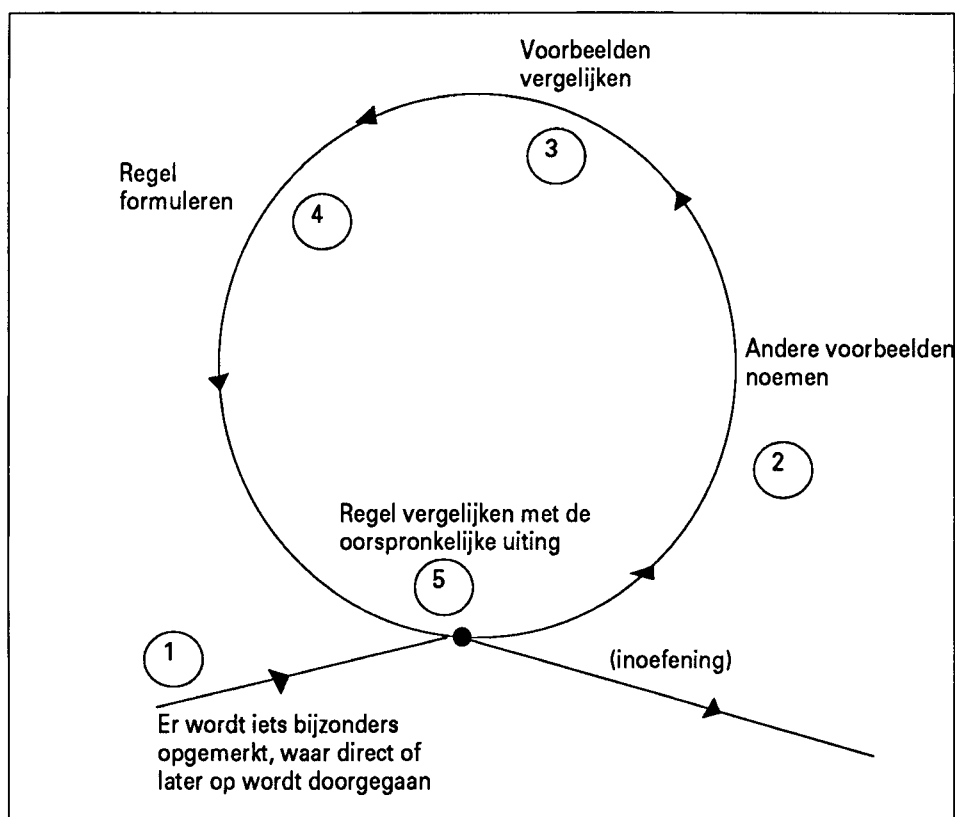
Vaak beperkt men zich tot het aanreiken van bouwstenen vanuit het perspectief van:

- het taalsysteem (het formele);
- de betekenis, bedoeling (het semantische/het conceptuele);
- de taalgebruiker (het pragmatische/het culturele);
- de taalhouding (het attitudinele).

Enkele aangehaalde voorbeelden van taalbeschouwingsonderwijs voor deze terreinen zijn:

- het genre van een tekst veranderen;
- uitspraak- en structuurverschillen tussen dialect en standaardtaal onderzoeken;
- vergroten van de woordenschat d.m.v. een woordveld;
- pictogrammen ontwerpen en vertalen;
- nonsenswoorden maken en in nonsens-taal communiceren;
- factoren in een communicatieve situatie onderzoeken (b.v. het doel van de zender, het gekozen communicatiekanaal, kenmerken van de ontvanger, dokters praten anders dan dokwerkers);
- ...

Stijn ziet - wil men althans de communicatieve taalgebruikssituatie behouden - duidelijk gevaren in een cursorische aanpak. Hij laat zich bij het ontwerpen van taalbeschouwingslessen dan ook leiden door zijn verwondering t.o.v. taal, door de aangehaalde bouwstenen en door de didactische fasering van Kroon & Dekkers.

'De lus van Dekkers' uit: *Jeugd, School en Wereld*, jg. 1987-1988, nr. 4, p. 39.

1. beschrijven

- het kind en de leerkracht verwonderen zich over de taal en het taalgebruik; ze nemen grondig waar en proberen hun 'ontdekken' te beschrijven (lus 1);
- een hulpmiddel hierbij kan het zoeken naar meer voorbeelden zijn (lus 2) en het stellen van wat- en hoe-vragen (lus 3);

2. verklaren

- het leren verklaren of interpreteren wat je in de taal hebt waargenomen (lus 4);

3. beoordelen

- het leren beoordelen van de beschreven en geïnterpreteerde taal;
- hierbij gaat het om het kritische t.o.v. de taaluiting, om het 'waarom' (lus 5);

4. toepassen

- het leren toepassen van verworven inzichten binnen het eigen taalgebruik d.w.z. in een andere context gebruiken (aangevulde stap 6).

Eens het begrip en de didactiek in verband met taalbeschouwing omlijnd, lag de weg voor het didactisch ontwerpen open. Tijdens het laatste jaar van zijn opleiding nam Stijn bij iedere stage de gelegenheid te baat om taalbeschouwingsopdrachten in functie van zijn scriptie uit te werken. De confrontatie met de praktijk kon alleen maar tot nieuwe en verruimde inzichten leiden.

Maar jammer genoeg behoorden die opdrachten vooral tot het terrein van de traditionele grammatica. Deze 'klassiekers' ombuigen tot 'reflecties over taalfenome-

nen' was een eerste opgave. Stilaan opperde hijzelf veel ideeën en nam hij reacties van kinderen als uitgangspunt voor taalbeschouwing. Door het enthousiasme van de kinderen en door de functionele, taalgerichte aanpak kregen ook enkele tutoren er meer zin in en waagden ze zich op 'glad ijs'. Zijn laatste stageschool gaf hem carte blanche om over de jaren heen een rooster samen te stellen i.v.m. zelfgekozen taalbeschouwingsactiviteiten. Hierdoor kreeg hij de kans om verhalend te ontwerpen, om kinderen via een aangeboden context "toevallig te confronteren met taalverschijnselen".

"Taalbeschouwingsonderwijs vraagt om een explorerende leerkracht die het aandurft om af te stappen van stereotiepe vragen en antwoorden, van goed en fout. Eens die sprong gewaagd, ervaart men taalbeschouwing en de verwondering op zich als een didactische en persoonlijke verrijking. Al ben je zelf ervan overtuigd, binnen de onderwijswereld moet je nog ontzettend hard knokken om collega's uit hun 'veilige' haven te loodsen."

Uit het rijke aanbod maakte ik voor u de volgende didactisch gevarieerde keuze:

- *Een straatje om:* verhalend werken over lente/wandeling (2e leerjaar, NT2);
- *Ruilen, ruilsituaties:* rollenspel (5e leerjaar);
- *Taal en cultuur:* taalgebruik wordt beïnvloed door (o.a.) cultuur en traditie - mannelijke en vrouwelijke beroepen (6e leerjaar).

*"De kinderen werkten tijdens deze taalbeschouwingsactiviteiten erg enthousiast aan hun taalonderzoek. Vaak stond ik versteld van de reflecties, van de weergave van de taaldenrelaties, van de taalcreaties. Het gedicht **Kind** van Toon Hermans bevestigt trouwens mijn vermoeden dat er in een kind zo vaak meer zit dan je op het eerste gezicht zou denken."*

Kind

*Een mens is niet zomaar een dingetje,
iets bloots.*

*Diep in dat dingetje verbergt
zich iets groots.*

*Er woont een wonder in, iets
ongelooflijk machtigs.*

*Een kind is meer dan maar
alleen iets engelachtigs.*

*Ik weet niet wat het is,
dat niet,*

*maar ik maak me sterk:
zo'n mensenkind is*

niet alleen maar mensenwerk.

Toon Hermans

"Door dit eindwerk herontdekte ik het kind in mij... tot mijn grote verwondering."

Door Stijn Moechars' eindwerk herontdekte ik als docente de kiemende, reflectieve ontwerpkracht van een hogeschoolstudent, die mits de nodige impulsen kan komen tot het (onder)wijzen van het (taal)wonder.

*Riet Jeurissen
Venstraat 26
3700 Vreder*

Bibliografie

Nijmeegse Werkgroep Taaldidactiek:
Taaldidactiek aan de basis.
Groningen: Wolters-Noordhoff, 1992,
4de druk.

Lentz, L. & H. van Tuijl (red.):
Taalvaardigheid in de basisschool.
Enschede: SLO, 1989.

DOELGROEP: tweede leerjaar

THEMA: verhalend werken; lente/wandeling

RODE DRAAD: luisteren, spreken, lezen, schrijven doorheen taalspelletjes

LESMATERIAAL

- verhaal: bewerking op **Een straatje om** van S. Kitamura (Van Holkema-Warendorf 1987);
- tekeningen als ondersteuning bij het verhaal;
- werkblad met oefeningen.

OPMERKINGEN

- Deze les is een NT2-les d.w.z. dat de les is opgesteld met de bedoeling om een aantal doelwoorden aan te brengen (cf. modules prof. dr. K. Jaspaert, Steunpunt NT2, Leuven). Zo zou het kunnen dat het aanbod ervan wat kunstmatig overkomt. Toch bleek tijdens en na het geven van de les, dat dit zeker niet hinderlijk was voor deze kinderen.
- In het verhaal zijn taalspelletjes verwerkt.
- Bindteksten zorgen voor de overgang van beschouwingsmomenten naar het verhaal.

DOELSTELLINGEN

Aan het einde van de les moeten de leerlingen in staat zijn:

- met de aangeboden woorden en zinnen te spelen, zich erover te verwonderen;
- de betekenis van deze woorden in zich op te nemen via het aanbod in de verschillende situaties (in het verhaal, in de tekeningen), in de verschillende werkvormen (luisteren naar het verhaal, de oefeningen op het werkblad);
- zich in te leven, op de verschillende niveaus (fonologisch, lexicologisch, semantisch, syntactisch) en in de aangeboden situaties;
- de aangeboden verbale en schriftelijke spelvormen correct (en empathisch) in te vullen om zo via taalbeschouwing tot taalverruiming te komen;
- zich te durven inleven in de bewegingssituatie, in de doe-alsof-situatie.

LESVERLOOP

1. Inleiding/Motivering

- * Als leidraad vertelt de leerkracht een verhaal over een wandeling met vrouw/vriend en wat ieder van hen zag tijdens die wandeling. Vreemd, zij/hij zag allerlei dingen in het bos die ik niet zag, b.v. een konijnepijp, een nest in de boom, een spechtegat. Hoe kan dat nu, we liepen toch op dezelfde weg?

2. Kem

- * Aanbreng onderwerp: verhaal over een meisje dat samen met haar hond gaat wandelen. De leerkracht vertelt ook dat het verhaal af en toe onderbroken wordt om met letters en woorden te spelen, nieuwe zinnen te maken, ...
- * De leerkracht vertelt het eerste deel van het verhaal met behulp van tekeningen/het boek:

*Lily gaat graag een eind wandelen met haar hondje Nikkie.
Kijk, daar loopt ze op de **brede** stoep. Achter haar loopt de hond.
Soms lopen ze urenlang, tot de zon wegzakt achter de heuvels.*

- * Taalspel. De leerkracht brengt het woord **ZON** op het bord en wijst naar het woord. De leerlingen lezen het woord.

*Dit is het **begin** van het woord.
Hoeveel letters heeft het woordje zon?
Welke letter staat aan het **begin** van het woord?
Verander het **begin** (de eerste letter van het woordje **ZON**) zodat je een nieuw woord krijgt. [De leerkracht noteert op het bord.]
Is het **begin** van het woordje nog hetzelfde?
Ga nu in drie stappen van het woordje **ZON** naar het woordje **TAK**:*

Z	O	N
B	.	.
.	.	K
T	A	K

- * De leerkracht vertelt het volgend deel van het verhaal:

*Nikkie is altijd bij Lily. **Daarom** is ze nooit bang. Ook niet als het donker wordt.
(Weet jij **hoeveel** blaadjes er op de grond liggen?)*

*Vandaag doet Lily boodschappen voor haar moeder.
"Ja, die lekkere meloenen," wijst Lily, "daar aan de **achterkant**. Geef me er zo maar eentje."
"Wat moest ik nog meebrengen?", denkt ze, en ze kijkt op de **achterkant** van haar boodschappenlijstje.
"Oh ja, appels en bananen voor de fruitsla. En sinaasappelen mocht ik zeker ook niet vergeten. **Hoeveel** zou ik er nemen? Geef er maar vier, Jozef."*

- * Taalspel. De leerkracht deelt het werkblad uit met het boodschappenlijstje op.

*Lees het lijstje.
Je hebt de voorkant gelezen van het lijstje.
Draai je het blaadje om, dan heb je de **achterkant** van het lijstje.
Wie leest?
Wat staat aan het **begin** van het lijstje?*

Op de **achterkant** zie je hoeveel appels Lily moet meenemen. **Hoeveel?**

- * De leerkracht vertelt het volgend deel van het verhaal:

Het wordt al donker buiten.

Lily stopt een tijdje om naar de sterren te kijken.

*"Weet jij **hoeveel** sterren er zijn?", vraagt Lily terwijl ze naar boven kijkt. "Wel, het zijn er ontelbaar veel! Maar er **bestaan** wel sterren die een naam hebben. Die ster, die grote daar," en Lily wijst naar een heldere ster, "die heeft wel een naam. Ben je niet **benieuwd** om dat te weten, Nikkie?"*

Dat is de Grote Hond. Gek hé, een hond tussen de sterren."

- * Taalspel: bewegingsoefening 'doen alsof'.

Stel je voor dat je op die ster zou kunnen lopen.

Alles gaat er heel langzaam.

*Ik ben **benieuwd** of je zo traag kan wandelen.*

[De leerkracht laat de leerlingen uitvoeren en vertelt ondertussen.]

Alles gaat heel langzaam.

***Daarom** loop je zo langzaam, **daarom** praat je ook traag.*

*Je komt je vriendje tegen. Ben je niet **benieuwd** wat hij/zij gaat zeggen? Jij bent eigenlijk **benieuwd** hoe het met de hamster is.*

*Je stoel is een hele hoge berg. Je probeert er op te geraken langs de **achterkant**. Het lukt niet. Ik ben eens **benieuwd** of het langs de voorkant wel zou lukken.*

- * De leerkracht vertelt het volgend deel van het verhaal:

Bij een groot pakhuis fladderen en duikelen vleermuizen door de avondlucht.

"Wat kunnen ze dat goed hé, Nikkie!"

*(Zie jij **hoeveel** vleermuizen rondfladderen?)*

"Nog even, en we zijn thuis."

- * Taalspel. De leerkracht laat de affiche bekijken op het eigen werkblad.

Wat vreemd, er staan allerlei woorden op de affiche, het zijn zinnen. Maar je ziet ze niet meer zo goed.

*Aan de **achterkant** van de grote mijnheer staan die zinnen.*

*Ik ben **benieuwd** of je de zinnen weer heel kunt maken.*

[De leerkracht laat individueel uitvoeren + eventueel klassikale verbetering.]

- * De leerkracht vertelt het volgend deel van het verhaal:

Op de brug staat Lily stil om de meeuwen en de eenden in de gracht welterusten te zeggen.

*In de **brede** gracht zwemmen de eenden naar haar toe. Nikkie hoort iets gek achter zich.*

*Hij draait zich om en ... hij kijkt recht in de **brede** muil van een enorme kop. Nikkie verschrikt zich haast een bult. Wat een vreselijk monster in de gracht!*

*Het is zo **breed** dat het haast de hele gracht vult met z'n dikke lijf.*

Oh jee, als het beest maar niet uit de gracht komt.
 De straten zijn lang niet **breed** genoeg voor zo een enorm lijf en dikke poten. Zou het brugje misschien **breed** genoeg zijn?
 Neen, dat zou ook niet gaan.
 Gelukkig, het monster blijft rustig in de brede gracht zitten.

- * Taalspel: gericht luisteren. De leerkracht vertelt het verhaal over het monster met het modulewoord **breed** in verwerkt.

3. Einde

- * De leerkracht vertelt het laatste deel van het verhaal:

Even na het avondeten is het bedtijd.
 Nikkie ligt al in zijn mand aan de **achterkant** van de kamer.
 "Dat was een fijne wandeling hé," zegt Lily.
 "Welterusten, Nikkie, slaap lekker."
 Of Nikkie rustig zal slapen?

- * De leerkracht rondt de les af.

WERKBLAD

Naam :	Datum :
Module-les : Taalspelletjes in een verhaal.	
1. Een winkellijstje :	
Wat staat er aan het begin van het lijstje ?	
Schrijf het hier :	
Op de achterkant zie je dat Lily appels moet meebrengen voor moeder.	
<div style="border-left: 1px dashed black; border-right: 1px dashed black; padding: 10px; margin: 10px auto; width: 80%;"> <u>boodschappenlijstje</u> een zakje spruitjes 2 stammen porret een bosje selder 4 tomaten </div>	<div style="border-left: 1px dashed black; border-right: 1px dashed black; padding: 10px; margin: 10px auto; width: 80%;"> drie bananen een tros druiven vier appels vier sinaasappelen </div>
2. Maak je de zinnen af ?	
Kies hieruit : 1. sap ? 2. is het best ! 3. een doos	
<div style="border: 1px solid black; padding: 10px; width: fit-content; margin: 10px auto;"> Een tomaat is rood. Wil je wat Koop dan Tomsap </div>	

DOELGROEP: vijfde leerjaar

THEMA: ruilen

RODE DRAAD: rollenspel i.v.m. ruilsituaties

DOELSTELLINGEN

Aan het einde van de les moeten de leerlingen in staat zijn:

- zich te realiseren dat de manier waarop je in een situatie praat, bepaald wordt door het doel dat je wilt bereiken;
- te reflecteren op en taalvormen te detecteren die geschikt zijn voor een bepaald doel;
- zich in te leven in dit rollenspel, rekening houdend met:
 - de situatie;
 - de partner waarmee gespeeld wordt;
 - de non-verbale taal / ondersteuning van wat je vertelt;
- in te zien dat door het gebruik van bepaalde woorden, uitdrukkingen, ... er een reactie loskomt bij de toehoorder;
- correct te observeren en te verwoorden wat je gezien en gehoord hebt in het rollenspel.

LESVERLOOP

1. Inleiding/motivatie

- * De leerkracht leest het gedicht voor en vraagt naar een gepaste titel.

*Mag ik drie appels,
of doe er toch maar vier.
Dat is dan 20 frank meneer,
ze zitten in het zakje hier.*

*Mag ik van jou het vlees
dan krijg jij de jus.
Geef mij dan maar de groenten
maar geef het nu!*

*Mag ik van jou je slippers aan,
dan krijg jij mijn bloemenkleedje.
Geef dan maar je rode pet
en wat vlug een beetje.*

*Mag ik van jou wat aandacht
en luister je dan ook echt?
(dan luister ik ook naar jou)
want het is zo voorbij
als ik 't mijne heb gezegd.*

Stijn Moechars

- Waarom heb je deze gekozen?
- De leerkracht geeft eigen titel erbij: **Ruilen**. Vind je deze titel goed gekozen? Waarom wel/niet?
- De leerkracht laat de kinderen ruilen: Mag ik van jou ..., dan ...

2. Kern

- * De leerkracht vertelt een situatie aan de leerlingen:
Je hebt vast weleens meegemaakt dat jij iets hebt, waar je niets meer mee doet. Je vriend of vriendinnetje heeft er wel wat aan en je vriend(in) heeft iets wat jij graag zou willen hebben.

- * Leergesprek

Hoe zou je dit kunnen oplossen? Je zou kunnen ruilen.

Verschillende manieren om te ruilen. Welke?

De leerkracht noteert de aangegeven voorbeelden op het bord:

- **zakelijk ruilen**
B.v. mijn voorwerp kost zoveel, het jouwe zoveel. Ik betaal jou ... of jij betaalt me dan nog ...
- **aanprijzen** (en zo je eigen voorwerp toch houden)
B.v. mijn voorwerp is het mooiste, zeer handig om te gebruiken. Het is nog haast zo goed als nieuw, ...
- **smeken**
B.v. Geef me toch alsjeblieft dat vaasje. Het zou zo mooi bij mij op de kamer staan.
- **overtuigen** van de andere dat hij/zij het voorwerp toch zal geven
B.v. Ik heb het echt nodig. Ik zal je vertellen waarom: ...
- **dreigen**
B.v. Ben jij een echte vriend? Je wil het boek nog niet eens geven aan je beste vriend. Dat zal dan ook niet meer zo lang duren of, ...
- ...

- * Dramatiseren

De leerkracht bespreekt vooraf aandachtspunten / observatieopdracht voor andere leerlingen + noteert deze op het bord:

- Wie neemt het initiatief om te ruilen?
- Hoe formuleert hij/zij zijn woorden? (vragen naar informatie, aanprijzen, overtuigen, dreigen, ...?)
- Wat is het effect ervan op de andere persoon? Hoe reageert hij/zij?

De leerkracht laat de leerlingen per twee elk een voorwerp uitkiezen. De leerkracht kan voorwerpen zelf aanbieden die voldoende variatie aanbrengen.

De leerlingen bepalen welke vorm van ruilen ze willen toepassen. Per twee bespreken ze kort hoe het rollenspel zal verlopen.

De leerkracht duidt leerlingen aan om te spelen en geeft andere leerlingen de opdracht om aandachtig te observeren.

Bespreking

De leerkracht laat observatie van leerlingen aangeven door systematisch de verschillende vragen te overlopen:

- Hoe zag je dat persoon 1 het voorwerp graag wilde?
- Welke woorden gebruikte hij/zij ervoor?
- Kon je het ook zien aan **hoe** hij/zij stond, aan de gebaren, ...?
- Welke waren die gebaren? Doe na. Overdrijf die gebaren eens.

Vooraf het effect van een bepaalde taalhandeling op de hoorder is hier van groot belang.

- B.v.
- bij een hoofdzakelijk informatief gesprek kan het effect vrij zakelijk zijn, maar ook wel belangstelling opwekken;
 - bij het smeken kan het effect zijn dat de hoorder probeert het onderste uit de kan te halen;
 - bij het dreigen kan er een verdedigende reactie opkomen.

De leerkracht werkt analoog met verschillende groepjes.

3. Einde

- * De leerkracht overloopt kort de les:
 - Bedoeling van het rollenspel?
 - Op welke manier heb je de speler zien vragen om te ruilen?
 - Wat zag je bij de persoon met het voorwerp?
- * Besluit: hetzelfde doel kan je op verschillende manieren bereiken, maar je moet er wel rekening mee houden dat de verschillende taalhandelingen (de verschillende manieren van ruilen) verschillende effecten bij de toehoorder teweegbrengen.

WERKBLAD

Naam :

Datum :

Taalbeschouwing : Mag ik even ?

Je hebt zeker al eens meegemaakt dat jij iets hebt, waar je niets meer mee doet. Je vriend of vriendin heeft er wel wat aan.

Je vriend(in) heeft iets wat jij graag zou willen.

Je kan dit op oplossen door te ruilen. Maar, ... dat kan op heel wat verschillende manieren.

- zakelijk ruilen :

- aanprijzen :

- smeken :

- overtuigen :

- dreigen :

*

Je kan dus op een bepaalde manier iets duidelijk maken, maar het is zeker zo belangrijk hoe de andere persoon, de hoorder, zal reageren.

Kies een van de bovenstaande manieren uit en bedenk hoe je zelf hierop zou reageren :

.....

Besluit :

Je kan je doel op verschillende manieren bereiken, maar je moet er wel rekening mee houden dat de manier waarop je dat doet een verschillend effect kan hebben bij de hoorder van je boodschap.

DOELGROEP: 3e graad

THEMA: taalgebruik wordt beïnvloed door (o.a.) cultuur en traditie

RODE DRAAD: 'mannelijke' en 'vrouwelijke' beroepen

LESMATERIAAL

- fotomateriaal kalender NCOS (Brussel, jaargangen 1988/1989/1992);
- verhaal.

DOELSTELLINGEN

Aan het einde van de les moeten de leerlingen in staat zijn:

- via het gericht informatief bekijken van fotomateriaal in te zien dat bepaalde beroepen in andere culturen door mannen worden beoefend en bij ons door vrouwen, of omgekeerd;
- zelf het mannelijk/vrouwelijk woord bij een bepaald beroep te zoeken en ook zo te ontdekken dat bepaalde beroepen maar één enkel woord hebben dat zowel voor mannen als voor vrouwen geldt;
- te ontdekken dat bepaalde woorden/beroepsnamen niet voorkomen in onze cultuur, maar dat dit wel zo is in andere culturen en dat ze daarom ook een specifieke naam krijgen in die taal.

LESVERLOOP

1. Inleiding/motivatie

- * De leerkracht toont leerlingen foto van mannen die de was doen:
 - Wat valt je op aan deze foto?
 - Wat merk je op? Wie doet het huishoudelijk werk?
 - Is dat bij ons ook zo?
 - Bij wie gebeurt dat thuis zo wel eens?
 - *
 - Wie is baas in deze school? (*directeur*)
[De leerkracht noteert op het bord.]
 - In elke school? (*directrice*)
 - Wat is verschil tussen beiden?
 - Waar kan je directeur of directrice van zijn?
 - 'Hoor' bij het ene een directeur en bij het andere een directrice?
- B.v. technische school?
huishoudschool?
fabriek?
bejaardencentrum?
club?

2. Kern

* Klassikale opdracht

De leerkracht noteert in de kolom onder *directeur* nog aantal 'mannelijke' woorden, b.v. *onderwijzer, schrijver, timmerman* en onder *directrice* een aantal 'vrouwelijke' woorden, b.v. *telefoniste, verpleegster, vroedvrouw, ...*

De leerkracht vraagt de leerlingen een aantal andere beroepen aan te geven. Die noteert hij in de juiste kolom.

Mogelijk dat een beroep wordt gegeven dat zowel mannelijk als vrouwelijk kan zijn. Dat noteert de leerkracht in de derde kolom, b.v. *minister, arts, bediende, burgemeester, verpleegkundige, verloskundige, conciërge*.

De leerkracht vraagt de leerlingen om bij ieder woord het corresponderende woord te bedenken.

* Bespreking

De leerkracht stelt een aantal gerichte vragen:

- Welke moeilijkheid ondervind je bij het zoeken van de vrouwelijke/mannelijke vorm? Een aantal komt maar weinig voor.
- Hoe komt het dat er voor sommige maar één bepaalde benaming is voor mannelijk en vrouwelijk beroep?

De leerkracht geeft richting aan indien de leerlingen niet verder geraken:

Bepaalde dingen worden getekend door de traditie in cultuur. Wij leven in een mannen-cultuur. De man is steeds de baas geweest. Dat kan ook veranderen. Wat vind je daarvan?

De leerkracht toont een prent van wassende mannen:

- Hoe zou je deze mannen noemen? (*wassmannen*)
- Hoe zou dit bij ons zijn? (*wassvrouwen*)
- Hoe komt dit volgens jou?
- Hebben we deze woorden nodig?
- Zouden ze een woord hebben in die taal voor het beroep dat deze mannen hebben?
- Hoe ontstaan volgens jou voor deze beroepen dan nieuwe woorden in onze taal?

De leerkracht toont andere prenten waar vrouwen in onze ogen mannenwerk doen en omgekeerd en stelt gelijkaardige vragen.

De leerkracht bespreekt enkele wat minder gekende beroepen, typisch vrouwelijke, typisch mannelijke beroepen, b.v. *caissière, opticien, telefoniste, ballonvaarder, politica, ...*

- * Opmerking (zie werkblad): Een woord zelf heeft ook een geslacht. Je kan dit opzoeken in een woordenboek.

3. Einde

- * De leerkracht vraagt naar de hoofdbedoeling van de les of geeft ze zelf (indien te moeilijk voor de leerlingen): je taalgebruik wordt beïnvloed door je eigen cultuur en traditie.
- * De leerkracht kan de les afronden met een kort verhaal bij de prenten.

WERKBLAD

Naam: Datum:

Taalbeschouwing : 'minister' is dat nu mannelijk of vrouwelijk ?

Je kan zeker heel wat beroepen opnoemen die je kan thuisbrengen bij de 'mannelijke' of 'vrouwelijke' beroepen. Zoek jij telkens het mannelijke of het vrouwelijke woord bij het opgegeven beroep ? Vind je geen ander woord voor het beroep, mag je er een kring omheen trekken.

mannelijk	vrouwelijk
onderwijzer
directeur
.....	schrijfster
minister
schilder
burgemeester
.....	bejaardenhelpster
.....	vroedvrouw
.....	wasvrouw
conciërge

Vaak heb je beroepen in een bepaalde cultuur die in onze cultuur ofwel niet worden uitgeoefend, ofwel door het andere geslacht. Kan je hier een voorbeeld van geven ?

.....

Een tussendoortje :

Je hebt tot nu toe mannelijke en vrouwelijke beroepen gezocht. Maar wist je dat elke zelfstandig naamwoord ook een geslacht heeft ? Dat kan je opzoeken in een woordenboek. Doe dat eens voor volgende woorden :
(m = mannelijk, v = vrouwelijk, o = onzijdig)

berk : kortsluiting : medicijn :
hoofd : lucht : ozon :

Besluit :

Je gebruikt je eigen taal in je eigen cultuur. Dit taalgebruik wordt beïnvloed door je eigen cultuur en traditie. Een specifiek woord uit een andere cultuur heeft vaak geen woord in onze taal. (bv. een beroep, ...)

Stijn Moechars
Korte Heidestraat 20
3740 Bilzen